

Dvärglärka i Falsterbo

27- 28 april 1986

DET VAR MULET OCH NÅGOT DISIGT när Erling Jirle och jag strax efter sju på morgonen den 27 april 1986 kom till Falsterbohalvön för att leta nykomna vårfåglar. En svag vind fläktade och som vanligt började vi med att gå en runda ut till Nabben.

Ganska snart upptäckte jag en, som det tycktes, "lärklik ängsbiplärka" som slog ner på stranden väster om den vanliga observationsplatsen. I tubkikaren såg vi att fågeln satt med ryggen mot oss och då avståndet var långt, över 100 meter, kunde ingen artbestämning göras.

Plötsligt lyfte fågeln och tycktes landa på nytt bakom den stora rosenbusken utåt Måkläppen. Vi gick runt busken och letade på den innersta revel. Men ingen fågel syntes och vi var färdiga att ge upp, då vi återfann den sittande på tången på reveln.

Jag var nu tämligen säker på att det var en lärka och trots att avståndet var långt, syntes det att bröstet var väl streckat. Kunde det vara en avvikande liten sånglärka? Det var bara att vänta tills den flög in till halvön igen.

Lärkan sprang omkring ganska snabbt och plockade i nyuppspolad tång. Under tiden anlände två andra ornitologer och vi fick vänta i en kvart innan fågeln lyfte. Den flög in över Nabben och slog till på samma plats som när vi upptäckte den.

När vi såg den flyga förbi kunde vi konstatera att det var en liten lärka med distinkta vita yttre stjärtpennor och streckat bröst, men utan vit vingbakkant.

Jag började på allvar luta åt att det var en dvärglärka. Bestämningen blev klar när vi kom ut på stranden och kunde studera fågeln i tubkikarna på 100 meters håll, då näbbform och bröstteckning framträdde tydligt. När vi närmade oss ytterligare, lyfte fågeln och flög via en sväng norrut åter ut till reveln innanför Måkläppen.

Vid fyren lånades telefon och jag ringde efter förstärkning. Under tiden hölls lärkan under bevakning där den rörde sig fram och tillbaka i tången på reveln. C-G Dahl och Katarina Hedlund anlände och strax därefter lyfte lärkan och flög tillbaka till stranden väster om Nabben.

När vi försökte närma oss, flög den upp på golfbanan norr om rosenbuskarna. Där kunde vi studera den ungefär tio minuter, tidvis intill en sånglärka. Den blev sedan mobbad av en sånglärka och flög åter ut mot Måkläppen, men vände och försvann norrut där vi förlorade den ur sikte klockan 09.15. Ett kort "prrrt" hördes tydligt vid ett tillfälle. Detta är dvärglärkans normala flyktläte som vi kände igen från Medelhavsområdet.

Knappt två timmar senare återfanns dvärglärkan på golfbanan av Erik Hirshfeld m fl, men den försvann efter en stund åter norrut. Följande morgon var den dock tillbaka på golfbanan där den hittades av Anders Brodin m fl tillresta ornitologer. Därefter sågs den inte mera.

Förväxlingsrisker

I litteraturen uppges ofta att korttållärkan är den art som man främst kan förväxla dvärglärkan med. Adulta korttållärkor saknar normalt streckning på bröstets centrala del, men har ofta ett antal fina streck på bröstsidorna. Vidare syns oftast en svart fläck på övre bröstsidan. Den allra viktigaste skillnaden, både i fält och när man har fågeln i handen, är handpennprojektion. Korttållärkan har betydligt längre tertialer, vilka på den hoplagda vingen praktiskt taget helt täcker handpennorna. Dvärglärkan har däremot en markant handpennprojektion.

Juvenila korttållärkor är mycket lika juvenila dvärglärkor. De har ofta en viss fläckning på bröstet, framför allt på sidorna, men fläckarna är större, rundare och diffusare än hos en adult dvärglärka. Båda arterna ruggar emellertid bort den juvenila dräkten så snart att fåglar som ses utanför häckningsplatserna inte har kvar den.

Korttållärkans lockläte är av samma typ som dvärglärkans men upplevs av ett tränat öra som något kortare och mindre rullande. Dessutom har korttållärkan ett mjukt "dju" som dvärglärkan saknar.

I Sverige torde emellertid sånglärkan utgöra den största förväxlingsrisken. Några tidigare rapporter

om dvärglärkor har underkänts av raritetskommittén (Rk) främst med motiveringen att en avvikande sånglärka inte säkert kunnat uteslutas.

Problemet att skilja dessa båda arter åt framkom tydligt i samband med Falsterbofyndet. En ovanligt liten och gråtonad sånglärka identifierades av en del observatörer som dvärglärka dagarna efteråt. Att ett misstag begåtts framgick bland annat av insända fotografier. Vid Beijershamn på Öland sågs i april 1984 en fågel som av flera ornitologer bestämdes till dvärglärka, men som av andra ansågs vara en liten sånglärka. I brist på fotografier gick raritetskommittén på den senare linjen.

I allmän dräktteckning och färgton kan dvärglärkan vara förvillande lik en sånglärka. Båda är jämnt streckade på bröst och ovasida och kan uppvisa en liten tofs. Båda varierar vidare mycket i bruna och grå färgtoner liksom i streckningens tydlighet, medan främst sånglärkan kan variera avsevärt i storlek. I sliten dräkt kan sånglärkans vita bakkant på vingen vara reducerad eller till och med saknas helt. Det är därför viktigt att en bestämning grundar sig på så många karaktärer som möjligt.

Det kan vara svårt att avgöra storleken på en ensam fågel, men även små sånglärkor torde vara betydligt större än en dvärglärka. En av de viktigaste skillnaderna är näbbformen. Dvärglärkan har en klart kortare och, proportionellt, kraftigare näbb. Detta ger ett mera finklikt intryck än sånglärkans längre och relativt smala näbb.

De östliga raserna av dvärglärka, som närmast kan tänkas dyka upp i Sverige, är tydligt gråare i dräkten än en normal sånglärka. Streckningen ovan och under varierar, förutom som nämnts mellan olika individer, också mellan de båda arternas olika raser. Dvärglärkan är vanligen något mindre kraftigt streckad ovan och har oftast färre och tunnare streck på bröstet, medan sånglärkan i regel har en gulare färgton på bröstet. Men variationen är stor. I fräsch dräkt har sånglärkan alltid en distinkt vit bakkant på armpennorna, vilken lyser i flykten. Dvärglärkans bakkant är endast något ljusare än

pennorna i övrigt och föga framträdande. En ytterligare skillnad är locklätet. Dvärglärkans torra "prrrt" är väl skilt från sånglärkans "tjerr-up".

Utbredningsområde och raser

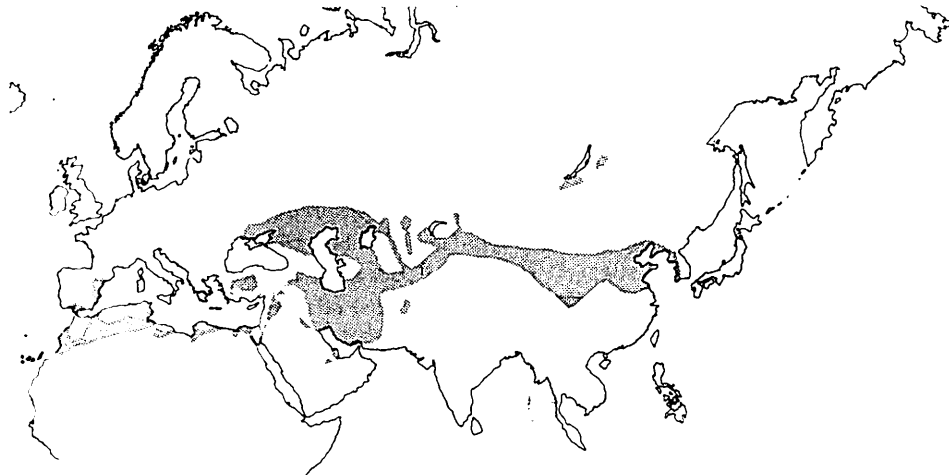
Dvärglärkans utbredningsområde är stort. Det sträcker sig från Kanarieöarna i väster till Kina i öster (se karta). Cramp m fl (1988) beskriver tio olika raser till och med Kaspiska havet och längre österut finns ytterligare 4-6 raser. De östliga raserna anses av vissa vara en egen art *C. cheleensis*.

På Kanarieöarna häckar två olika raser som båda är stannfåglar. I Spanien förekommer *C. r. apetzii*, som även den uppges vara stannfågel, men mindre flyttningsrörelser har konstaterats. De nordafrikanska dvärglärkorna, som hör till rasen *C. r. minor*, drar vintertid tidvis runt i stora flockar men har sällan påträffats söder om utbredningsområdet. Rasen häckar österut till Irak och de östligaste populationerna flyttar delvis söderut vintertid. Från Turkiet och österut till Kaukasus och Iran häckar tre olika raser som åtminstone delvis flyttar söderut om vintern. Raserna *C. r. heinei* och *C. r. leucopaea*, som bebor området från Svarta havet österut till Balchasjön, lämnar större delen av häckningsområdet vintertid för att flytta till övervintringsområden i sydvästra Asien. Även de östligaste raserna flyttar något söderut vintertid.

Fynd i Nordeuropa och tänkbart ursprung

Dvärglärkan är till skillnad från den närbesläktade korttållärkan mycket ovanlig som felflugen gäst i norra Europa. På Irland gjordes fyra fynd 1956-58, bl.a. en flock med hela 30 ex vid Tralee Bay, Kerry 4.1 1956 (Sharrock & Sharrock 1976). De övriga fynden gjordes i mars (två fynd av 10 ex) och i maj. Den västliga tyngdpunkten hos fynden på de brittiska öarna talar för att dessa fåglar kommit från Nordafrika. Men då de nordafrikanska fåglarna inte flyttar några längre sträckor förefaller observationerna av flockar på Irland märkliga. Man frågar sig om beskrivningarna skulle klara en granskning i luset av nyare kunskap.

Dvärglärkan är även påträffad i Västtyskland, Italien och Bulgarien (Cramp m fl 1988). Från övriga Norden finns två fynd från Finland med 1 ex i november 1962 och 1 ex i januari-februari 1975 (M. Harjo i brev).

Att säkert rasbestämma dvärglärkor i fält är mycket svårt. Fyndet i Falsterbo gjordes i början av en period med varma sydostvindar då arter som rallhäger, citronärla och vitstrupig näktergal påträffades i Sverige. Det förefaller rimligt att anta att de nordiska fynden härstammar från de flyttande populationerna i sydvästra Sovjetunionen. Rasen *C. r. heinei*, som ligger närmast till hands, skiljer sig från västligare raser främst genom sin gråare dräkt. Falsterbofågeln upplevdes av såväl mig som andra observatörer som gråare än sånglärka. De dvärglärkor jag sett i Tunisien (*C. r. minor*) syntes ha samma bruna grundfärg som en normal sånglärka, medan häckfåglar i Israel upplevdes som gråare trots att även dessa förs till *C. r. minor*.

Tack

Per Alström tackas för värdefulla synpunkter på manus.

Utförlig beskrivning

Följande beskrivning nedtecknades då fågeln sågs på ned till 50 meters håll i mulen väderlek.

Mjukdelar: Näbb ljus brungrå, kortare och knubbigare än hos sånglärka. Ben ljus brunaktiga, proportionellt klenare och något kortare än sånglärkans. **Dräkt:** Hjässa gråbrun med distinkta och relativt grova svarta längsgående streck. Nacke ljusare (gråare) med diffus streckning. Ögonbrynsstrecket, som inte var distinkt, var relativt brett men förhållandevis kort och beigefärgat. Ansiktet var ljusare än sadel och hjässa, diffus streckat utan särskilt distinkta teckningar. Strupen var smutsvit medan bröst och kroppsidor var gulbeige i grundfärg (eventuellt gulvita). Ett tydligt brett bröstband av smala, distinkta streck fortsatte ner över flankerna under vingen. Det bildade en skarp gräns (men ej knivskarp) mot den rent vita buken. Framrygg och skulderfjädrar var gråbruna med distinkta, relativt breda, svarta fjädercentra bildande streckning (fläckar). Vingen var något brunare i tonen med ljusa, beige, spetsar på de större armtäckarna, men utan korttållärkans kontrasterande svarta mellersta armtäckare. Stjärten var relativt smal, mörkt brunaktig med distinkta vita yttre stjärtspennor, vilka framträdde bäst då fågeln sågs flygande. I flykten syntes på närhåll en ljus beige armbakkant, dock ej alls lika distinkt som sånglärkans motsvarande vita bakkant.

Storlek och proportioner: Det var inte lätt att bedöma storleken då fågeln flög

Dvärglärkans utbredningsområde sträcker sig genom torra trakter från Kanarieöarna i väster till Korea i öster (efter Cramp m.fl. 1988).

Summary

On April 27-28 1986 a Lesser Short-toed Lark *Calandrella rufescens* was observed at Falsterbo in Scania. This constitutes the first accepted record in Sweden. It is suggested that the bird was of south-eastern origin.

Litteratur

Cramp, S. (red). 1988. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol. 5. Oxford University Press, Oxford.
Sharrock, J. T. R. & Sharrock, E. M. 1976. Rare Birds in Britain and Ireland. Poyser, Berkhamsted.

NILS KJELLÉN

ensam. Den föreföll emellertid klart mindre än sånglärka, ungefär lika stor som en ängspiplärka. Kroppen var dock kraftigare och vingarna mera rundade (som hos en korttållärka). På marken var den betydligt mindre än en normal sånglärka och föreföll också något slankare i kroppen. Dessutom hade den proportionellt något längre vingar och stjärt. Näbben var tydligt kortare och bredare basalt än en sånglärkas och benen klenare och något kortare. Huvudet var proportionellt något mindre och relativt rundat, "slickat", i nacken och nacktofs saknades. Hela ovasidan var gråare än hos en normal sånglärka och hade mera markerade svarta fjädercentra. Även streckningen på undersidan var mera distinkt och buken var vitare än hos sånglärkan. Fågeln upplevdes dock ej som extremt ljus och grå i direkt jämförelse med sånglärka. På den hoplagda vingen var tertialerna tydligt kortare än vingspetsen.

Läten: Ett torrt "prrrt" hördes tydligt vid ett tillfälle. Detta är dvärglärkans normala flyktläte som vi kände igen från Medelhavsområdet. Detta låte hördes även från fågeln senare på dagen (Erik Hirschfeld) och nästa dag (Anders Brodin). Det påminner om korttållärkans motsvarande låte men är ännu torrare och kan ibland leda tanken till stjärtesens "trrr-läte". Sånglärkan har ett antal olika låten vilka i extrema fall kan närmast sig dvärglärkans låte. De normala flyktlåtena är emellertid vitt skilda.